

7. Vischer, F (1992). General Course on Private International Law at the Hague Academy of International Law. *Recueil des Cours*. Vol. 232. 255 p.
8. Vasylenko, VA (1982). Mezhdunarodno-pravovye sanktsyy. [Sanctions in International Law]. Kyiv, 232 p. [in Russian].
9. Glandin, S (2019). Turbiny Siemens v Krymu. Suverenitet Ukrainy vazhnee zakonov voennogo vremeni, reshil Sud ES. [Siemens Turbines in Crimea. Sovereignty of Ukraine is More Important than the Wartime Laws, Decides the EU Court of Justice] URL: https://zakon.ru/blog/2019/12/13/turbiny_siemens_v_krymu__suverenitet_ukrainy_vazhnee_zakonov_voennogo_vremeni_reshil_sud_es#_ftn1 [in Russian].
10. Doraev, M (2018). Top-5 interesnykh sudebnykh pozitsiy po ekonomicheskim sanktsiyam [Top 5 Interesting Judicial Pronouncements on Economic Sanctions]. URL: https://zakon.ru/blog/2018/2/24/top-5_interesnykh_sudebnykh_pozitsiy_po_ekonomicheskim_sanktsiyam [in Russian].
11. Kurdiukov, GI, Keshner, MV (2014). Sootnoshenie otvetstvennosti i sanktsii v mezhdunarodnom prave: doktrinalnie podkhody. [The Correlation Between Responsibility and Sanctions in International Law: the Doctrinal Approaches]. *The Journal of Russian Law*. No 9. P. 103–115 [in Russian].
12. Regulation (EC) No 593/2008 on the law applicable to contractual obligations (“Rome I”). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_905#Text.

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.2.24>

INTEGRALNOŚĆ JEDNOSTKI W PRAKTYCE EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA

Larysa Kurah

Sędzia Mukaczewskiego Sądu Miejskiego i Rejonowego

ORCID ID: 0000-0002-8234-5111

e-mail: larysakurah@ukr.net

Adnotacja. W artykule dokonano przeglądu praktyki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w zakresie integralności osobowości.

Zbadano, że integralność osobowości zaczyna pojawiać się w orzeczeniach Trybunału w Strasburgu pod koniec lat 80. jako wartość broniona przez zakaz tortur i inne niehumanitarne lub poniżające traktowanie. Stwierdzono, że szczególnie nacisk kładzie się na ochronę praw niepełnoletnich, a także na sprawy dotyczące przemocy i integralności osób przebywających w areszcie.

Ustalono, że zgodnie z artykułem 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (prawo do życia), integralność osobowości została wymieniona w odniesieniu do osób chorych psychicznie, przymusowego leczenia, a także praw reprodukcyjnych człowieka. Ustalono, że Sąd skupia się na sprawach dotyczących aborcji, procedur sterylizacyjnych osób ludności romskiej, a także osób transpłciowych.

Przeanalizowano cechy ochrony integralności osobowości w ramach prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, w tym prawa do poszanowania domu.

Zbadano, że chociaż Europejski Trybunał Praw Człowieka chroni fizyczną, moralną, psychiczną i cielesną integralność osobowości, nie przytacza jednak żadnej interpretacji treści tych pojęć i ich relacji.

Słowa kluczowe: integralność fizyczna, integralność psychiczna, integralność moralna, tortury, życie prywatne, prawa pacjenta.

INTEGRITY OF A PERSON IN EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS CASE LAW

Larysa Kurah

Judge

Mukachevo City District Court of Zakarpattia Region (Mukachevo, Zakarpattia Region, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-8234-5111

e-mail: larysakurah@ukr.net

Abstract. The article examines the case law of the European Court of Human Rights on the integrity of a person.

It has been studied that personal integrity begins to appear in the decisions of the Strasbourg court in the late 80's as a value protected by the prohibition of torture and other inhuman or degrading treatment. It is noted that special attention is paid to the protection of the rights of minors, as well as cases of violence and the integrity of detainees.

It is determined that under Article 2 of the European Convention on Human Rights (right to life), the integrity of the individual was mentioned in cases of the mentally ill, involuntary medical treatment, and reproductive rights. It is established that the Court focuses on cases of abortion, sterilization procedures of the Roma population, as well as transgender people.

Features of protection of integrity of the person within the limits of the right to respect for private and family life, including, and the right to respect for home are analyzed.

It has been investigated that, although the European Court of Human Rights protects the physical, moral, mental and bodily integrity of the individual, it does not provide any interpretation of the meaning of these concepts and their connection.

Key words: physical integrity, mental integrity, moral integrity, torture, private life, patient rights.

ЦІЛІСНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Лариса Курах

суддя

Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області

(Мукачево, Закарпатська область, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-8234-5111

e-mail: larysakurah@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто практику Європейського суду з прав людини щодо цілісності особистості.

Досліджено, що особиста цілісність людини починає зустрічатися в рішеннях Страсбурзького суду наприкінці 80-х рр. як цінність, захищена заборонами тортур та іншого нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження. Особлива увага приділяється захисту прав неповнолітніх, а також справам щодо насильства та цілісності осіб, котрі перебувають під вартою.

Визначено, що за ст. 2 Європейської конвенції з прав людини (право на життя) цілісність особистості згадувалася у справах щодо психічно хворих, примусового медичного лікування, а також репродуктивних прав людини. Судом акцентовується увага на справах про аборти, стерилізаційні процедури осіб ромського населення, а також трансгендерних осіб.

Проаналізовано особливості захисту цілісності особистості в рамках права на повагу до приватного та сімейного життя, в т. ч. права на повагу до дому.

Досліджено, що, хоча Європейський суд з прав людини захищає фізичну, моральну, психічну та тілесну цілісність особистості, він не наводить ніяких тлумачень змісту цих понять і їхнього взаємозв'язку.

Ключові слова: фізична цілісність, психічна цілісність, моральна цілісність, тортури, приватне життя, права пацієнта.

Вступ. Цілісність особистості, попри фундаментальне значення цієї категорії, активне її обговорення вченими та нормативне закріплення як на національних, так і на міжнародному рівнях, продовжує більше викликати запитання, ніж давати відповідей.

Хартія основоположних прав Європейського Союзу модернізувала концепцію цілісності особистості, надавши їй змісту права людини та поєднавши зі сферою медицини та біології. Попри це, цілісність продовжує розглядатися як основоположна цінність нарівні з гідністю й автономією, якою апелюють як у доктрині, так і на практиці.

Значення прецедентного права Європейського суду з прав людини є очевидним і не потребує додаткових коментарів. Практика цієї судової інстанції є особливо важливою для України, оскільки це чи не єдина міжнародна інстанція із захисту прав людини, котра на практиці часто своїми рішеннями заповнює пробили у вітчизняній нормативній базі.

Саме тому дослідження практики Європейського суду з прав людини щодо цілісності особистості видається корисним та актуальним і є метою нашої наукової статті.

Основа частина. З метою вивчення практики Європейського суду з прав людини щодо цілісності особистості доречним видається аналіз текстів рішень цієї судової інстанції, якими тлумачиться фізична, психічна та моральна цілісність особистості, визначення, якими саме статтями Європейської конвенції з прав людини захищаються такі цінності, починаючи з найперших їх згадок і до сьогодення. У нашому дослідженні були застосовані порівняльний, історико-правовий, формально-юридичний, діалектичний методи.

Результати дослідження. За результатами дослідження прецедентного права Європейського суду з прав людини виявлено, що цей орган у своїх рішеннях найчастіше згадує фізичну, психологічну та моральну цілісність. Першою почали оперувати здебільшого фізичною цілісністю, і лише пізніше – цілісністю психологічною та моральною. Практика Страсбурзького суду свідчить також про те, що вищезазначені категорії підпадали під захист у рамках ст. 2 щодо права на життя, ст. 3 про заборону катування та нелюдського, такого, що принижує гідність, поводження, а також ст. 8, якою гарантовано право на повагу до приватного та сімейного життя Європейської конвенції з прав людини.

Історично особиста цілісність людини ввійшла у практику Європейського суду з прав людини наприкінці 80-х рр. Однією з перших подібних справ була *Tyger v. The United Kingdom* від 1978 р., яка стосувалася заборони тортур і нелюдського, такого, що принижує гідність, поводження.

Містер М. Тайрер проживав у Великій Британії. 15-річний юнак був звинувачений у поганій поведінці у школі, оскільки разом із трьома друзями завдав тілесних ушкоджень молодшому учневі. Як покарання за такі дії відповідно до тогочасних законів хлопцеві було призначено покарання у вигляді трьох ударів лозою.

У цьому випадку Суд відзначив, що сама природа тілесного покарання передбачає застосування фізичного насильства однією особою стосовно іншої. Таке покарання є правомірним, передбаченим законом, призначеним за вимогою державних органів і виконаним поліцією. Заявник не страждав від якихось сильних або довготривалих ефектів його покарання, але, оскільки з ним поводитися як із річчю в руках у владних органів, це є посяганням на гідність та особисту цілісність, що є цінностями, захищеними ст. 3 Конвенції. Окрім цього, покарання також накладає певний психологічний ефект. Цікаво також, що Європейський суд відзначив у цьому контексті значення часу виконання покарання, оскільки через його безпідставне відстрокування скажчик постраждав не лише від фізичного болю, але й від психологічного очікування застосування до нього насильства, яке чекає його попереду (European Court of Human Rights Judgment, 1978).

Трішки пізніше, а саме в 1985 р., Страсбурзьким судом було прийнято рішення по справі *X and Y v. the Netherlands*, яким було зазначено, що фізична та моральна цілісність особи є цінностями, котрі підпадають під захист також права на повагу до приватного життя відповідно до ст. 8 Європейської конвенції з прав людини. Скаргу було подано щодо зґвалтування 16-річної дівчини під час її лікування у клініці для розумово відсталих дітей. У своєму рішенні Європейський суд з прав людини чітко заявляє, що не було ніякого сумніву в тому, що в цьому випадку застосовується ст. 8 Конвенції: всі факти, представлені Комісії на опрацювання, стосуються приватного життя, концепція якого включає в себе фізичну та моральну цілісність особистості, у т. ч. й сексуальне життя (European Court of Human Rights Judgment, 1985).

Відтоді й дотепер Страсбурзьким судом було розглянуто десятки справ стосовно тих чи інших аспектів цілісності особистості, рішеннями по яких не лише повторюються вищезазначені твердження, але й встановлюються нові та більш розширені стандарти її забезпечення та захисту. Ст. 3 та 8 Конвенції часто застосовуються разом або ж після вивчення обставин справи Судом може бути прийнято рішення використовувати ст. 8 замість 3 чи навпаки.

У процесі визначення того, в рамках якої саме статті Конвенції розглядати ту чи іншу справу, Європейський суд з прав людини керувався рівнем важкості втручання у гідність і цілісність особи. Так, ще у справі Тайрера суд наголошує, що, аби покарання було «принизливим» і порушувало ст. 3, приниження від такого покарання повинне досягти певного рівня важкості та якимось чином відрізнитися від звичайного рівня приниження від застосування такого покарання. Досягнення вищезгаданого рівня важкості залежить від всіх обставин справи. Такі чинники, як природа та контекст покарання, манера та метод його виконання, тривалість, фізичний і ментальний ефект, а подеколи також стать, вік і стан здоров'я жертви повинні враховуватися.

Із подальшого розвитку прецедентного права цього судового органу можна зробити висновок, що у випадках, залегких для застосування ст. 3 Конвенції, Судом може прийматися рішення про застосування ст. 8 про повагу до приватного життя. Подібного рішення, до прикладу, було досягнуто у справі *Costello-Roberts v. The United Kingdom* 1993 р., яка стосувалася нанесення семирічній дитині років тілесних покарань у приватній закритій школі суворого режиму й у якій мати хлопця звернулася до Суду за ст. 3 Конвенції (European Court of Human Rights Judgment, 1993).

В іншій справі, *A.B. v. Switzerland* 1995, поданій ув'язненою особою через вимогу без її на те згоди брати зразок сечі, Європейський суд з прав людини також вирішив не розглядати цю ситуацію за статтею про заборону тортур і проаналізувати її в межах права на повагу до приватного життя. Судом було розтлумачено, що навіть мінімальне втручання у фізичну цілісність людини проти її волі вважається порушенням права на приватне життя, а тому вимога зразка сечі в ув'язненого є втручанням у фізичну цілісність. Однак після застосування трискладового тесту Суд дійшов висновку, що воно є правомірним, переслідувало легітимну мету та було необхідним у демократичному суспільстві. Зрештою скарга була визнана неприйнятною (European Court of Human Rights Judgment, 2014).

У справі *Demir v. Turkey* 2015 р. Страсбурзький суд виніс рішення на користь заявника, кваліфікуючи обставини справи як такі, які сягають за рівнем тяжкості порушення ст. 3 Конвенції. Справа стосувалася нанесення тілесних ушкоджень піз час допиту свідка. За півтори години допиту чоловіка жорстоко били, психічно знущалися над ним, погрожували та застосовували найрізноманітніші предмети для цього, включаючи й приліплена скотчем до голови гранату. Весь цей час син чекав у приймальні відділку.

Незважаючи на заперечення працівників жандармерії вчинення ними таких дій, а також на відсутність залізних доказів, достатнім для встановлення наявності порушення суд вважав той факт, що між часом приходу чоловіків до відділку жандармерії та часом, коли в лікарні йому виписали довідку про тілесні ушкодження, минуло 2,5 години. На думку ЄСПЛ, цього часу було недостатньо, щоб отримати такі рани в іншому місці (European Court of Human Rights Judgment, 2015).

Практика Європейського суду з прав людини стосовно фізичної та психічної цілісності особистості також може стосуватися одночасно ст. 3 та 8 Європейської конвенції з прав людини. Цікавою в цьому контексті є справа 2012 р. *Dorđević v. Croatia*. Заяву було подано матір'ю стосовно дорослого недієздатного сина. Фабула справи розповідає про знущання, яким постійно піддавався хлопець із боку групи неповнолітніх: велика група дітей щоденно приходили до парку біля житла потерпілого, викрикували образи, писали його ім'я та різні принизливі послання на бруківці. Також діти дзвонили у квартиру до хлопчика, часто плювали на нього.

Після розгляду обставин ситуації судді встановили факт порушення ст. 3 Конвенції у знущаннях неповнолітніх, навіть попри той факт, що їх через вік не може бути притягнуто до кримінальної відповідальності

за національним законодавством, однак, окрім цього, Суд дійшов висновку, що вищеописані дії також порушили психічну цілісність матері хлопця, в тому розумінні, в якому воно захищене правом на повагу до приватного життя. Щодо цієї ситуації, то Суд не виявив ніяких форм насильства стосовно жінки, які б порушували її фізичну цілісність. Безсумнівним також є те, що тривалі напади на її недієздатного сина, про якого вона турбувалася, а також випадки знущання, що стосувалися і її особисто, навіть у легшій формі, порушили її щоденний ритм існування, мали прямий ефект на її приватне та сімейне життя. Сфера приватного життя поширюється також на стосунки осіб між собою. Окрім цього, концепція приватного життя включає також психологічну цілісність, а країни за певних обставин несуть обов'язок захищати моральну цілісність особи від дій інших осіб (European Court of Human Rights Judgment, 2012).

Згідно із прецедентним правом Європейського суду прав людини у разі порушення цілісності особи ст. 8 про повагу до приватного та сімейного життя не може бути застосована, якщо ситуація стосується публічних відносин. Дуже вдало така позиція Суду розтлумачена у справі *Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* 2019 р.

Заяву було подано суддею, котрий потрапив у дорожньо-транспортну пригоду, що сталася не з його провини, та скаржився на те, що серйозні наслідки аварії відбилися на його фізичній цілісності.

Судом із цього приводу пояснено, що концепція приватного життя, будучи непридатною до вичерпного визначення її поняття, покриває собою психологічну та фізичну цілісність особи, а тіло особи є одним із найбільш інтимних аспектів її приватного життя. З іншого боку, суд також наполягає на тому, що не кожна міра чи дія приватної особи, яка посягає на фізичну чи психологічну цілісність іншої особи, буде розглядатися як втручання у приватне життя в розумінні ст. 8 Конвенції. Прецедентне право суду не містить ніяких згадок про те, що поняття приватного життя поширюється на дії, які за своїм змістом є публічними. Заявник зазнав важких тілесних ушкоджень внаслідок дорожньої пригоди, однак такі ушкодження виникли від його власного добровільного рішення сісти за кермо та виїхати на публічну дорогу, що було дією публічного характеру. Також аварія сталася не внаслідок акту насильства, яке передбачало умисне нанесення шкоди потерпілому, а саме його фізичній і психічній цілісності. На таких підставах суд вирішив, що ніяких порушень ст. 8 не було (European Court of Human Rights Judgment, 2019).

Слід відзначити, що практика Європейського суду з прав людини налічує багато різноманітних справ стосовно позитивних обов'язків країн-учасниць Ради Європи стосовно захисту цілісності особистості як у межах права на повагу до приватного життя, так і щодо заборони тортур, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження.

Так, до прикладу, у текстах рішень *Miličević v. Montenegro*, *Nitecki v. Poland*, *Sentges v. the Netherlands*, *Odièvre v. France*, *Glass v. the United Kingdom*, *Pentiacova and Others v. Moldova* та ін. вказано, що ст. 8 Конвенції про право на повагу до приватного та сімейного життя накладає на країни-члени позитивне зобов'язання забезпечити своїх громадян правом на повагу до їхньої фізичної та психологічної цілісності. Для цього урядами країн повинні впроваджуватися ефективні та доступні заходи, які можуть включати судові та зобов'язальні методи.

Особлива увага в цьому контексті приділяється Судом випадкам, які стосуються неповнолітніх осіб. У справі *Hadzhieva v. Bulgaria* правоохоронні органи затримали батьків скаржниці прямо в неї на очах, коли їй було всього 14 років, залишивши дівчину приреченою виживати самостійно. Незважаючи на те, що національне право закріплювало ряд захисних меж для таких ситуацій, Суд відзначив, що влада не виконала свого позитивного зобов'язання переконатися, що заявниця перебуває під належним захистом і наглядом у період відсутності її батьків, враховуючи всі ризики для її благополуччя.

Аналогічні правила запроваджені і стосовно ст. 3 Конвенції. До прикладу, *Sprava Z and Others v. the United Kingdom* стосувалася чотирьох дітей віком від 3 до 8 років, які проживали в будинку з матір'ю. Жінка за ними не доглядала, дітлахи практично не їли, голодували, не милися, мочилися в ліжку і ходили в туалет прямо у своїй кімнаті, були часто зачинені у своїх кімнатах або ж на вулиці. П. 73 цього рішення встановлює в контексті ст. 3, що остання у поєднанні зі ст. 1 Конвенції покладає на країни-члени зобов'язання захищати особу від таких дій, у т. ч. у випадках, коли вони здійснені приватними особами. Такі межі повинні запроваджувати ефективні засоби захисту, особливо щодо дітей та інших вразливих груп, і включати в себе належні кроки щодо запобігання негативного ставлення, про яке органи влади знали чи повинні були знати (European Court of Human Rights Judgment, 2001).

У справі *A and B v. Croatia* 2019 р., яка стосувалася розбещення батьком своєї чотирирічної доньки, Судом також не було встановлено порушення ст. 3 та 8 Конвенції аналогічно до описаної вище ситуації.

Щодо забезпечення особистої цілісності дитини, ЄСПЛ у п. 111 рішення висловився, що у справах про сексуальне насильство діти є особливо вразливими. Право на гідність людини та психологічну цілісність потребує особливої уваги, коли жертвою такого насильства є дитина. Суд наголошує, що обов'язком держави за ст. 3 та 8 Конвенції у справах, які включають і впливають на дитину, котра є жертвою сексуального насильства, передбачає ефективну імплементацію права дитини мати її найкращі інтереси найголовнішою ціллю, а також розглядати вразливість дитини та її потреби адекватно відображеними в національному законодавстві (European Court of Human Rights Judgment, 2019).

Рішення Європейського суду з прав людини у своїх текстах також містять певні пояснення стосовно того, які саме правові механізми в національних правових системах можна вважати належними та достатніми за різних обставин. Так, у справах *C.A.S. and C.S. v. Romania* та *M.P. and Others v. Bulgaria* Суд зазначає,

що такі позитивні зобов'язання країн за ст. 3 та 8 Конвенції можуть сягати кримінального розслідування. У рішеннях *X and Y v. the Netherlands*, *K.U. v. Finland* зазначено, що, коли йдеться про психічну цілісність як частину права на повагу приватного життя, не обов'язково застосовувати кримінально-правові механізми захисту. Такі заходи можуть, якщо цього достатньо, мати також і цивільно-правовий характер (European Court of Human Rights Judgment, 2013).

У разі згвалтування чи сексуального насильства над дітьми, коли порушуються фундаментальні цінності приватного життя людини, держава зобов'язана забезпечити кримінально-правові інструменти захисту, які включають і ефективне кримінальне розслідування. Коли такі порушення є менш серйозними, достатньо запровадити і цивільно-правовий механізм захисту.

Справи у сфері права на здоров'я, які посягають на цілісність особистості, розглядаються часто за ст. 2 та 8 Конвенції.

У справах *Vasileva v. Bulgaria*, *Jurica v. Croatia*, *Mehmet Ulusoy and Others v. Turkey* зазначено, що, хоча право на здоров'я саме по собі не є закріпленим Конвенцією та Протоколами до неї, країни-члени мають, паралельно з їх позитивними зобов'язаннями за ст. 2, також позитивні зобов'язання і за ст. 8, по-перше, запровадити відповідне регулювання діяльності як публічних, так і приватних лікарень, яке змушує такі заклади вживати належні заходи для захисту фізичної цілісності їхніх пацієнтів, а також, по-друге, забезпечувати жертв медичної халатності доступом до процедур, якими вони за належних обставин можуть отримати компенсацію нанесеної шкоди.

Особливе місце у практиці Європейського суду з прав людини щодо цілісності особистості належить справам, що стосуються репродуктивних прав, а саме абортів і стерилізації.

Як приклад до першої з вищезазначених проблематик доречно навести рішення по справі *A, B and C v. Ireland*. Заявницями виступили три жінки, кожна з яких скаржилася на неможливість проходження процедури абортів в Ірландії.

Перші дві жінки через різні за характером життєві обставини не бажали народжувати дитину, тому поїхали до Англії, щоб здійснити процедуру абортів. Після повернення до Ірландії обидві жінки тижнями переживали кровотечі, болі та нудоту, однак не зверталися до ірландських лікарень через страх стосовно неправомірності проведеного абортів. Європейський суд з прав людини не задовільнив скарги цих жінок через те, що проблематика заборони абортів належить до внутрішньої компетенції країн-учасниць Ради Європи.

Ситуація третьої заявниці відрізнялася від попередніх двох тим, що в її випадку незапланована вагітність і народження несли ризик для здоров'я її самої та ненародженої дитини через лікування її від раку та хіміотерапії. Після абортів жінка також переживала кровотечі та інфекцію, які виникли через те, що аборт був проведений не до кінця.

Щодо цієї ситуації Страсбурзький суд встановив, що ключовою обставиною був факт загрози життю її самої та дитини, тому в цьому разі порушення ст. 8 Конвенції мало місце в частині позитивних зобов'язань держави забезпечити її всіма необхідними процедурами для абортів з метою збереження її життя та дотримання права на повагу до її приватного життя (European Court of Human Rights Judgment, 2010).

Щодо стерилізаційних процедур, то варто згадати справу 2012 р. *V.C. v. Slovakia*, у якій розглянуто скаргу жінки ромського походження щодо проведення їй стерилізації під час другої вагітності. Заяву було подано за ст. 3 та 8 Європейської конвенції прав людини.

Суд відзначив, що основним завданням Конвенції є повага до гідності та свободи людини. У сфері медичної допомоги, де відмова прийняти якість лікування може вести до фатальних наслідків, проведення медичних процедур без згоди на це ментально дієздатного дорослого пацієнта є втручанням у право на фізичну цілісність. Стерилізація передбачає фундаментальне втручання у репродуктивний статус здоров'я особи. Оскільки вона стосується основоположних тілесних функцій людини, стерилізація впливає на численні аспекти особистої цілісності людини, включаючи її фізичне та ментальне благополуччя, а також емоційне, духовне та сімейне життя. Вона може бути правомірно проведена на вимогу особи як засіб контрацепції або ж у терапевтичних цілях, коли її медична необхідність була переконливо пояснена. У такому аспекті Судом було заявлено факт порушення ст. 3 та 8 ЄКПЛ (European Court of Human Rights Judgment, 2011).

У деяких інших справах Судом робиться особливий акцент на захисті репродуктивних прав саме жінок ромського населення та зазначається, що держави мають позитивне зобов'язання забезпечувати ефективні правові заходи, щоб захистити жінок від стерилізації без їхньої згоди. У рішенні по справі *I.G. and Others v. Slovakia* Суд пояснює, що ромські жінки потребують захисту від стерилізації через багату історію примусової стерилізації цієї вразливої етнічної групи.

Проблема стерилізації традиційно виникає також і у відносинах, пов'язаних із трансгендерною ідентичністю та процедурами зі зміни статі. З подібною проблемою Європейський суд з прав людини зіштовхнувся у справі *A.P., Garçon and Nicot v. France*. Рішення по останній є надзвичайно важливим, оскільки в ньому Суд вперше зазначив, що робити визнання гендерної ідентичності особи залежним від умови стерилізації, яку особи не хотіли проходити, – це те саме, що робити повне користування правом на повагу до приватного життя залежним від відмови повного користування їх правом на повагу до фізичної цілісності в тому змісті, у якому воно захищене не лише ст. 8, але і ст. 3 Конвенції.

Окрім вищеописаних груп правовідносин, прецедентне право Європейського суду з прав людини містить рішення, що стосуються різних аспектів примусового медичного лікування, а також питання інформованої

згоди особи на медичне втручання, в т. ч. і щодо осіб, які тримаються під вартою, та психічно хворих осіб. Це, зокрема *Glass v. the United Kingdom, M.A.K. and R.K. v. the United Kingdom, Gard and Others v. the United Kingdom, Y.F. v. Turkey, Jalloh v. Germany, Bensaid v. the United Kingdom, Storck v. Germany*.

Право на цілісність особистості описується також у ряді справ, що стосуються житлових прав і права на повагу до дому, а саме у справі *Khadija Ismailova v. Azerbaijan* 2019 р., яка стосувалася журналістки, що через отримання листа з погрозами, таємною установкою в її квартирі відеокамери й оприлюдненням знятих відео, що викривали її приватне життя, скаржилася на порушення ст. 8 Конвенції (European Court of Human Rights Judgment, 2019).

В іншій справі, *Sandra Janković v. Croatia*, Суд задовольнив заяву жінки, котра скаржилася на зміну замку в орендованому нею помешканні, з якого без її відома також викинули всі її особисті речі (European Court of Human Rights Judgment, 2009).

Висновки. Дослідження, проведені в ході написання статті, показали, що найчастіше термін «цілісність особистості» зустрічається у справах, скарги в яких стосуються порушення ст. 3 про заборону тортур, нелюдського та принизливого поведіння та покарання, ст. 2 про право на життя та ст. 8 про право на повагу до приватного та сімейного життя особи ЄКПЛ. Прецедентне право ЄСПЛ свідчить про те, що найширшим за кількісними та якісними ознаками є коло рішень у цій сфері, що впливали з останньої з вищеперерахованих статей.

На основі практики ЄСПЛ можна зробити висновок, що Суд виділяє фізичну, тілесну, моральну та психологічну цілісність особистості, однак у текстах рішень цей орган правосуддя не подає ніяких пояснень, характеристики та розмежування таких видів цілісності особистості, зазначаючи лише, що порушення фізичної цілісності повинне санкціонуватися національними правовими системами найсуворіше.

Список використаних джерел:

1. Case of Tyrer v. The United Kingdom. No 5856/72. European Court of Human Rights Judgment of 25 April 1978. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-57587%22>}}
2. Case of X and Y v. The Netherlands. No 8978/80. European Court of Human Rights Judgment of 26 March 1985. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-57603%22>}}
3. Case of Costello-Roberts v. The United Kingdom. No 13134/87. European Court of Human Rights Judgment of 25 March 1993. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:%22001-57804%22>}}
4. Case of A.B. v. Switzerland. No 56925/08. European Court of Human Rights Judgment of 1 July 2014. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145457>
5. Case of Suleyman Demir and Hasan Demir v. Turkey. No 19222/09. European Court of Human Rights Judgment of 24 March 2015. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-153025%22>}}
6. Case of Dordevic v. Croatia. No 41526/10. European Court of Human Rights Judgment of 24 July 2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-112322%22>}}
7. Case of Nicolae Virgiliu Tanase v. Romania. No 41720/13. European Court of Human Rights Judgment of 25 June 2019. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/spa#%22itemid%22:%22001-194307%22>}}
8. Case of Z and Others v. The United Kingdom. No 29392/95. European Court of Human Rights Judgment of 10 May 2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-59455%22>}}
9. Case of A and B v. Croatia. No 7144/15. European Court of Human Rights Judgment of 20 June 2019. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-194217%22>}}
10. Case of Soderman v. Sweden. No 5786/08. European Court of Human Rights Judgment of 12 November 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-128043%22>}}
11. Case of A, B, and C v. Ireland. No 25579/05. European Court of Human Rights Judgment of 16 December 2010. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-102332%22>}}
12. Case of V.C. v. Slovakia. No 18968/07. European Court of Human Rights Judgment of 8 November 2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-107364%22>}}
13. Case of Khadija Ismayilova v. Azerbaijan. Nos 65286/13 and 57270/14. European Court of Human Rights Judgment of 10 January 2019. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-188993%22>}}
14. Case of Sandra Jankovic v. Croatia. No 38478/05. European Court of Human Rights Judgment of 5 March 2009. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91608>.